

Przegląd Religioznawczy 1(299)/2026

The Religious Studies Review

ISSN: 1230-4379

e-ISSN: 2658-1531

www.journal.ptr.edu.pl

ANNA DASZEWSKA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Wydział Nauk Społecznych, Instytut Nauk Politycznych

e-mail: anna.daszewska@uwm.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-3338-8190>

DOI: 10.34813/ptr1.2026.9

Religijność w Polsce w świetle krajowych i międzynarodowych badań społecznych

Religiosity in Poland
in the light of national and international social research

Abstract. This article examines the contemporary religious landscape in Poland, based on a methodology for diagnosing changes in religiosity proposed by a Polish sociologist Janusz Mariański. The study focuses on four key parameters: religious belief, religious practices, religion-related morality, and the relationship between Christianity and other religions. The empirical material was obtained from both national and international research institutions, including the Central Statistical Office of Poland, the Public Opinion Research Center, the Institute for Market and Social Research, the Statistical Institute of the Catholic Church, Ipsos, and the Pew Research Center. The article consists of an introduction, analytical section, and conclusion.

Keywords: religion in Poland, faith, religious practices, morality, Christianity

Chrześcijaństwo wobec globalnego wzrostu, lokalnego kryzysu i redefinicji sacrum

Obraz religijności w Polsce ulega stopniowym przemianom. Jeszcze do niedawna poziom religijnego zaangażowania w kraju – podobnie jak w Stanach Zjednoczonych – określano jako wysoki. Socjologowie religii ana-

lizują wybrane parametry religijności, próbując uchwycić kierunek, w jakim zmierza polskie społeczeństwo. Pomimo globalnego wzrostu liczby chrześcijan krajowy pejzaż religijny wykazuje oznaki transformacji. Relacja między religią a Kościołem przechodzi trudny okres, pogłębiany przez ujawniane skandale związane z duchowieństwem. W cieniu tych wydarzeń, które rzutują na postrzeganie Kościoła jako instytucji, młode pokolenie Polaków coraz częściej poszukuje alternatywnych wzorców moralnych i duchowych.

Chrześcijaństwo pozostaje największą religią na świecie – już w 2010 r. liczba jego wyznawców wynosiła około 2,2 miliarda, co stanowiło niemal jedną trzecią globalnej populacji. Jest to religia monoteistyczna, której korzenie sięgają judaizmu. Jej doktryna opiera się na wierze w Jezusa Chrystusa, uznawanego za Mesjasza i Odkupiciela, który – będąc jednocześnie Bogiem i człowiekiem – poniósł śmierć na krzyżu, aby odkupić grzechy ludzkości. Większość chrześcijan wyznaje wiarę w Boga w trzech osobach (Boga Ojca, Syna Bożego i Ducha Świętego). Wyjątek stanowią wyznania antytrynitarne, takie jak Świadkowie Jehowy czy Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (tzw. mormoni), które nie uznają dogmatu o Trójcy Świętej, boskości Jezusa Chrystusa ani roli Ducha Świętego (GUS, 2022, s. 63). Komunia święta jest dla katolików celebracją Ostatniej Wieczerzy Jezusa z dwunastoma apostołami oraz sakramentalnym przyjmowaniem ciała i krwi Chrystusa podczas mszy świętej. Duch Święty, pochodzący od Ojca i Syna, uznawany jest za interpretatora Pisma Świętego, a źródłami prawd wiary są: Biblia, Tradycja oraz Urząd Nauczycielski Kościoła, działający w imieniu Jezusa Chrystusa (GUS, 2022, s. 63).

W 2024 r. liczba członków Kościoła katolickiego na świecie wzrosła o 24 miliony w porównaniu z 2021 r., co stanowiło wzrost o 1% (Opoka, 2024). W 2025 r. liczba katolików przekroczyła 1,4 miliarda, co oznacza wzrost o 1,15%. Największy przyrost odnotowano w Afryce, podczas gdy Europejczycy stanowią obecnie jedynie 20,4% globalnej wspólnoty katolickiej (Abdelmoula-Viet, 2025).

Według Marii Libiszowskiej-Żółtkowskiej religia stanowi system wierzeń oparty na dualistycznym podziale na rzeczywistość empiryczną i transcendentną. Choć system ten nie poddaje się racjonalnej weryfikacji, daje akceptowalne wyjaśnienie tego, co dla zmysłów pozostaje niepojęte i niewytłumaczalne (Libiszowska-Żółtkowska, 2020, s. 9–11). Wiąż z Kościołem silnie warunkuje religijność w Polsce, a jej osłabienie może negatywnie wpływać na procesy identyfikacji religijnej (Mariański, 2011, s. 165–203).

Peter Knoblach zaproponował określenie nowych zjawisk związanych ze współczesną wiarą mianem „popularnej religii”, obejmującej pozakościelną religijność oraz zjawiska parareligijne, takie jak wiara w UFO, New Age, okultyzm

czy ezoteryzm. Duchowość, jako zjawisko odrębne od religii dogmatycznej, może opierać się na indywidualnym kontakcie z bóstwem, bez pośrednictwa instytucji kościelnych – co określane jest mianem duchowości alternatywnej (Knoblauch, 2006, s. 91–104). W tym ujęciu dogmatyczny i instytucjonalny wymiar religii zostaje zastąpiony przez subiektywne doświadczenie duchowe jednostki (Knoblauch, 2008, s. 145–149).

Według Stanisława Wargackiego duchowość kojarzy się z brakiem fizyczności, z obecnością ducha. Może być związana ze specyficznymi grupami społecznymi, np. z duchowieństwem. Zazwyczaj traktowana jest jako forma osobistego doświadczenia religijnego (mistycznego), ukierunkowana na poszukiwanie sensu i transcendencji (Wargacki, 2009, s. 296–297). Termin „duchowość” wywodzi się od słowa „duch”, z którym powiązane są takie wyrazy, jak: tchnąć, odetchnąć, oddech, dech, tchnienie. Po raz pierwszy łacińskie słowo *spiritualitas*, oznaczające duchowość, pojawiło się w formie pisanej w V wieku. W tradycji chrześcijańskiej wyróżnia się duchowość katolicką, prawosławną i protestancką. Jako określenie chrześcijańskiego doświadczenia *sacrum* termin ten wszedł do codziennego użycia na początku XX wieku. Duchowość może również istnieć poza wymiarem religijnym i wówczas określana jest mianem duchowości świeckiej (Wargacki, 2010, s. 96).

Kieran Flanagan wskazuje, że katolicyzm wciąż można łączyć z duchowością poprzez odniesienia do życia w Duchu Świętym oraz przekazywanie Bożej łaski za pośrednictwem sakramentów i sakramentaliów. Kościół katolicki posiada własne szkoły formacji i przewodnictwa duchowego, a także zasoby wiedzy oraz autorytety godne naśladowania. Duchowość katolicka koncentruje się na Bogu, a nie na jednostce. Życie klasztorne, oparte na duchowości, może być realizowane w ramach codziennej rutyny (Flanagan, 2007, s. 7). Obserwowana sekularyzacja nie prowadzi do zaniku religii, lecz do ujawniania się jej w nowych formach (Flanagan, 2014, s. 148).

Janusz Mariański zauważa, że rola Kościoła katolickiego w Polsce ulega stopniowym przemianom. Coraz częściej obserwuje się odchodzenie od religijności zinstytucjonalizowanej (kościelnej) na rzecz religijności rekonstruowanej, w której dominuje wolność wyboru. Mowa tu o religijności selektywnej, wybiórczej, „na własną modłę”, niespójnej, ambiwalentnej, niepewnej, nieciągłej, zmutowanej, bezobjawowej, labilnej, neutralnej i nieoficjalnej (Mariański, 2021a, s. 165–167). Proces odchodzenia od religii instytucjonalnej prowadzi do powstawania nieortodoksyjnych, niezinstytucjonalizowanych form religijności i duchowości. Według Konrada Talmot-Kamińskiego i F. LeRona Shultsa duchowość stanowi zindywidualizowaną formę religii, której granice trudne są do jednoznacznego określenia (Talmot-Kamiński, LeRon Shults, 2024, s. 324).

Tomasz Adamczyk i Paweł Mąkosa wskazują, że obserwowany spadek odsetka osób wierzących świadczy o powolnej sekularyzacji polskiego społeczeństwa (Adamczyk, Mąkosa, 2024, s. 4). Janusz Mariański zauważa jednak, że sfera *sacrum* nie zanika, lecz zmienia miejsce, ukazując nowe oblicza i formy (Mariański, 2021b, s. 49). Religia staje się coraz bardziej zróżnicowana, a wyraźnymi trendami w tym obszarze są pluralizacja i indywidualizacja. Podatnym gruntem dla rozwoju tendencji sekularyzacyjnych jest modernizacja społeczna, która prowadzi nie do całkowitej rezygnacji z religii, lecz do jej prywatyzacji i indywidualizacji. Zmiany zachodzące w religijności będą miały wpływ na dalsze osłabienie relacji społeczeństwa polskiego z Kościołem, a nawet proces „odkościelnienia” religijności (Mariański, 2021a, s. 165–167).

Wyznania religijne w Polsce

W Polsce obowiązuje zasada wolności wyznania i sumienia, wynikająca z formuły świeckiego państwa (Przeciszewski, 2019). Kościół rzymskokatolicki stanowi najliczniejszą grupę wyznaniową, jednak niezależnie funkcjonuje wiele innych Kościołów i związków wyznaniowych (ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz.U. 2023, poz. 265). Dane statystyczne przedstawione przez Główny Urząd Statystyczny w 2021 r., pozyskane ze spisu powszechnego, wskazują na istnienie ośmiu grup wyznaniowych: katolickiej, prawosławnej, protestanckiej, islamskiej, judaistycznej, orientalnej, innych oraz wyznań różnorodnych, niesklasyfikowanych i nowych (GUS, 2022, s. 27).

Według danych z 2021 r. przedstawionych przez fundację Notes From Poland 27,1 mln osób (71,3%) zadeklarowało przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego. W porównaniu do 2011 r. oznacza to spadek o 16,3 p.p. – z 33,7 mln (87,6%) (Tilles, 2023). Tendencję tę potwierdziły również dane Głównego Urzędu Statystycznego z 2021 r. Zaledwie 0,40% respondentów zadeklarowało przynależność do Kościoła prawosławnego, 0,29% do Świadków Jehowy, 0,17% do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, 0,09% do Kościoła katolickiego obrządku bizantyjsko-ukraińskiego (greckokatolickiego), 0,08% do Kościoła Zielonoświątkowego, 0,03% do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, a 0,21% do innych religii. Jednocześnie 6,87% osób zadeklarowało brak przynależności religijnej, natomiast w 0,04% przypadków nie ustalono wyznania (GUS, 2021).

W świetle badań socjologicznych przeprowadzonych przez Międzynarodowy Instytut Badawczy Ipsos w 2023 r. wśród osób dorosłych poniżej 75. roku życia 75% Polaków zadeklarowało przynależność do chrześcijań-

stwa, w tym 68% do katolicyzmu, 2% do innych religii, a 19% określiło się jako osoby niereligijne (Ipsos, 2023). Z kolei według badań CBOS z 2024 r. 88,8% respondentów zadeklarowało przynależność do Kościoła katolickiego, a pozostałe wyznania stanowiły niewielki odsetek: 0,2% do innego obrządku katolickiego, 0,5% do prawosławia, 0,4% do protestantyzmu, 0,5% do innych wyznań chrześcijańskich, 0,5% do Świadców Jehowy, 0,1% do innych religii. Jednocześnie 7,3% osób nie należy do żadnego wyznania, a 1,8% odmówiło odpowiedzi (Bożewicz, 2024, s. 2).

Analiza parametrów religijnych w Polsce

Analiza krajobrazu religijnego w Polsce została oparta na czterech parametrach religijnych zaproponowanych przez socjologa Janusza Mariańskiego: wierze religijnej, praktykach religijnych, moralności inspirowanej religią oraz relacjach chrześcijaństwa z innymi religiami (Mariański, 1993). Według Władysława Piwowarskiego parametry te pozwalają uchwycić zarówno religijność oficjalną, jak i nieoficjalną – kształtującą się mimo wszystko pod wpływem Kościoła (Piwowarski, 1996, s. 66). Materiał badawczy został pozyskany z krajowych i międzynarodowych instytucji badawczych, takich jak: Główny Urząd Statystyczny, Centrum Badań Opinii Społecznej, Instytut Badań Rynkowych i Społecznych, Instytut Statystyczny Kościoła Katolickiego, Ipsos oraz Pew Research Center.

Pierwszym parametrem określającym stan religijności w Polsce jest wiara religijna. Z badań socjologicznych przeprowadzonych przez CBOS wynika, że od marca 1992 r. do czerwca 2022 r. odsetek dorosłych Polaków deklarujących się jako osoby wierzące spadł z 94% do 84%. Na przestrzeni trzech dekad obserwuje się stopniowy spadek poziomu wiary religijnej, któremu towarzyszy mniejsza intensywność praktyk religijnych (Grabowska, 2022a, s. 1).

Wyniki badań socjologicznych CBOS z 2022 r. wykazały, że najmłodsza grupa wiekowa była najmniej religijna. Wśród osób w wieku 65 lat i więcej 93,7% zadeklarowało się jako wierzący, a 6,3% jako niewierzący. W grupie 55–64 lata odsetek wierzących wynosił 91%, a niewierzących 8,4%. W grupie 45–54 lata było 92,1% wierzących i 7,9% niewierzących, a w grupie 35–44 lata – 87,5% wierzących i 12,5% niewierzących. Wśród osób w wieku 25–34 lata 81,8% określiło się jako wierzący, a 18,2% jako niewierzący. Największe zmiany zaobserwowano w grupie 18–24 lata, gdzie 75,2% osób zadeklarowało wiarę religijną, a aż 24% brak wiary (Grabowska, 2022b, s. 5). Taka sytuacja wskazuje na zaburzenie międzypokoleniowego przekazu wiary, który do niedawna stanowił jedną z charakterystycznych cech polskiej tożsamości (Przeciszewski, 2023).

Zgodnie z raportem Katolickiej Agencji Informacyjnej oraz Instytutu Dziedzictwa Myśli Narodowej z 2023 r. wiara religijna pozostaje istotnym elementem polskiego pejzażu społecznego, choć różnicuje się w zależności od przynależności pokoleniowej i środowiska społecznego. Zmniejsza się znaczenie tzw. katolicyzmu kulturowego na rzecz wiary wynikającej z osobistego wyboru, opartej na indywidualnych, pogłębionych doświadczeniach religijnych. Osłabienie wiary dotyczy przede wszystkim młodego pokolenia, podczas gdy osoby starsze nadal silnie identyfikują się z Kościołem i deklarują wiarę w Boga (Przeciszewski, 2023).

W świetle badań socjologicznych przeprowadzonych przez Instytut Ipsos w 2023 r. wśród osób dorosłych poniżej 75. roku życia 64% polskich respondentów zadeklarowało wiarę w Boga lub siłę wyższą. Spośród nich 52% wierzyło w Boga opisanego w Piśmie Świętym, 12% deklarowało wiarę w siłę wyższą lub Ducha, ale nie w Boga biblijnego, 8% nie chciało ujawniać swoich przekonań, 15% nie było pewnych, a 14% nie wierzyło ani w Boga, ani w siłę wyższą, ani w Ducha Świętego, ani w żadne inne byty transcendentne. Dodatkowo 54% respondentów wierzyło w istnienie nieba, 47% wyznawało wiarę w zjawiska nadprzyrodzone, takie jak anioły, demony, wróżki czy duchy. W istnienie piekła wierzyło 44% badanych, a w diabła 43%. Co istotne, 76% respondentów zgadzało się ze stwierdzeniem, że wiara w Boga lub w siłę wyższą pomaga im przezwyciężać kryzysy życiowe, takie jak choroby czy katastrofy. Ponadto 72% uznało, że wiara nadaje sens ich życiu, a 63% twierdziło, że dzięki wierze czują się szczęśliwsi (Ipsos, 2023, s. 31).

Według badań społecznych CBOS z 2024 r. 87% dorosłych badanych w Polsce deklaruje wiarę w Boga. Wśród nich jest 9% głęboko wierzących i 78% wierzących. Dodatkowo raport wskazuje, że 14% Polaków jest niewierzących. Od lat 90. XX wieku liczba tych ostatnich stale rośnie. Odejście wiernych z Kościoła spowodowane jest głównie brakiem potrzeby, obojętnością wobec religii i utratą zainteresowania kwestiami wiary. W drugiej kolejności spadek praktyk religijnych wynika z ogólnej krytyki Kościoła jako instytucji przez zaangażowanie w politykę, hipokryzję, nieaktualne treści oraz złą opinię dotyczącą jego przedstawicieli – księży i biskupów (Bożewicz, 2024, s. 2–6).

Drugim parametrem służącym do analizy religijności w Polsce są praktyki religijne. Zgodnie z wynikami badań CBOS na przestrzeni 30 lat (od 1992 do 2022 r.) nastąpił wyraźny spadek poziomu praktykowania: odsetek osób dorosłych deklarujących regularne uczestnictwo w praktykach religijnych (raz w tygodniu lub częściej) zmniejszył się z blisko 70% do niemal 42%, a jednocześnie wzrósł odsetek osób niepraktykujących – z niespełna 9% do 19%. W tej grupie niemal 13% osób nigdy nie uczestniczyło w praktykach religijnych, a blisko 85% zaprzestało ich w pewnym momencie życia (Grabowska, 2022a, s. 1).

Kolejne badania CBOS z 2022 r. wykazały, że poziom uczestnictwa w praktykach religijnych zależy od wieku. W grupie osób w wieku 65 lat i więcej 53% deklaroowało regularne praktykowanie, 30,3% uczestniczyło w praktykach nieregularnie, a 14,7% w ogóle nie uczęszczało do Kościoła. W grupie 55–64 lata 47,8% praktykowało regularnie, 33,2% nieregularnie, a 19% nie uczestniczyło w praktykach religijnych. Wśród osób w wieku 45–54 lata 36,9% uczęszczało na msze regularnie, 43,1% nieregularnie, a 20% nie praktykowało wcale. W grupie 35–44 lata 33,9% deklaroowało regularne uczestnictwo, 43,7% nieregularne, a 22,4% brak praktyk religijnych. W grupie 25–34 lata 27,1% praktykowało regularnie, 46% nieregularnie, a 26,9% wcale. Najniższy poziom uczestnictwa odnotowano w grupie 18–24 lata, gdzie jedynie 21,6% osób praktykowało regularnie, 35,8% nieregularnie, a aż 42,7% nie uczestniczyło w praktykach religijnych (Grabowska, 2022b, s. 6).

Według badań Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego dotyczących Polski z 2022 r. najwyższy odsetek uczestnictwa w niedzielnej mszy świętej odnotowano w diecezji tarnowskiej (60,5%), rzeszowskiej (53,2%) i przemyskiej (49,1%). Najliczniejszą grupę przystępujących do komunii świętej stanowili wierni diecezjach: tarnowskiej (24,4%), archidiecezji zamojsko-lubaczowskiej (21,1%) i białostockiej (20,1%). W Polsce obserwuje się wzrost liczby katolików przyjmujących komunię świętą podczas niedzielnych mszy. Wskaźnik *communicantes* wynosił 42,8 w 2015 r., a w 2023 r. wzrósł do 48,3 (Organek Jewdokimow, Sadłoń, 2023, s. 7–8).

Z badań Instytutu Ipsos z 2023 r. wynika, że wśród dorosłych Polaków poniżej 75. roku życia 38% uczęszczało do kościoła przynajmniej raz w miesiącu, natomiast 52% deklaroowało modlitwę poza instytucją religijną, np. w domu, z taką samą częstotliwością (Ipsos, 2023, s. 33). Z kolei według wyników badań społecznych CBOS z 2024 r. zachodzą bardzo powolne zmiany w zakresie praktyk religijnych. Od początku pomiarów do 2009 r. odsetek osób uczestniczących w niedzielnych mszach wynosił około 50%, w kolejnej dekadzie spadł do około 45%. Następnie, w okresie pandemii, cotygodniowe uczestnictwo zmniejszyło się gwałtownie: w 2020 r. wynosiło 39%, w latach 2021–2023 oscylowało wokół 36–37%, a obecnie spadło do 34% – najniższego poziomu w historii badań CBOS. Dodatkowo w latach 1997–2024 odsetek osób uczestniczących w mszach, nabożeństwach czy spotkaniach religijnych raz lub dwa razy w miesiącu wahał się między 13% a 16%. Odsetek Polaków praktykujących kilka razy w roku był najniższy w latach 2005–2007 (17%), w 2011 r. wzrósł do 21% i od tamtej pory utrzymuje się na poziomie około 22% (Bożewicz, 2024, s. 2–3).

Trzecim parametrem służącym do analizy religijności w Polsce jest moralność związana z religią. Z badań społecznych CBOS z 2022 r. wynika, że od

2005 r. odsetek osób wskazujących na konieczność religijnego uzasadnienia tego, co dobre i złe, zmniejszył się ponad dwukrotnie – z 27% do 13%. Za moralnością religijną opowiedziało się 39% osób głęboko wierzących oraz 43% respondentów regularnie praktykujących. Natomiast całkowity brak potrzeby uzasadniania moralności przez religię wyraziło 78% niewierzących i 74% osób niepraktykujących religijnie. Wśród osób głęboko wierzących 19% zadeklarowało, że nie kieruje się religijnym uzasadnieniem w swoim postępowaniu. Podobne stanowisko przedstawiło 44% respondentów określających się jako wierzący i 23% osób uczestniczących w praktykach religijnych co najmniej raz w tygodniu. W latach 2006–2022 dwukrotnie zmniejszył się również odsetek dorosłych Polaków, którzy twierdzili, że zasady moralne katolicyzmu mają charakter uniwersalny – z 31% do 16%. Przekonanie o tym, że zasady moralne katolicyzmu są wystarczające i mają charakter uniwersalny, najczęściej wyrażali respondenci należący do starszych grup wiekowych (zwłaszcza emeryci), osoby o niższym poziomie wykształcenia, gorzej sytuowane ekonomicznie oraz identyfikujące się z prawicowymi poglądami politycznymi. Ciekawe jest jednak to, że wśród tych osób 25% wyraziło akceptację dla rozwodów, 26% poparło życie w związku bez ślubu i stosowanie antykoncepcji, a 27% dopuszczało seks przedmałżeński (Boguszewski, 2022, s. 3–8).

Zasady moralne społeczeństwa polskiego ulegają dalszym przemianom. Według raportu *Młode Polki, młodzi Polacy i ich plany rodzinne* z 2022 r. 71% respondentów uznało małżeństwo za właściwą dla siebie formę życia osobistego, a 60% z tej grupy planowało posiadanie dzieci. Jednocześnie 41% młodych ludzi nie postrzegało małżeństwa jako jedyne źródła szczęścia. Ponadto 70% respondentów mieszkających w miastach i 60% osób rezydujących na wsi stwierdziło, że posiadanie dzieci nie jest koniecznym warunkiem osiągnięcia szczęścia (Gizicka, 2023, s. 6–8). Co więcej, 52% Polaków opowiedziało się za legalizacją związków osób tej samej płci, podczas gdy w 2011 r. pogląd taki wyrażało jedynie 25% respondentów (Feliński, 2024, s. 3). Raport dotyczący religijności w Polsce w 2023 r. ukazał, że Kościół przestaje być autorytetem powszechnym, lecz wciąż pozostaje istotnym drogowskazem dla dużej części społeczeństwa (Przeciszewski, 2023).

Według badań społecznych przeprowadzonych przez Pew Research Center w 2023 r. jedynie 29% Polaków uznało, że wiara w Boga jest konieczna, by być osobą moralną, natomiast 67% wyraziło przeciwną opinię (Fetterolf, Austin, 2023). Międzynarodowe badanie społeczne Ipsos z tego samego roku dowiodło, że w Polsce coraz rzadsze jest przekonanie, iż praktyki religijne stanowią istotny czynnik wpływający na życie moralne obywateli. Taką opinię wyraziło 48% respondentów – o 15 p.p. mniej niż w 2017 r. (Ipsos, 2023, s. 35).

Zmiany w zakresie moralności są widoczne również w podejściu Polaków do kwestii aborcji. Według sondażu IBRIS z 2023 r. poparcie dla pełnej ochrony życia człowieka wśród dorosłych Polaków wynosiło 45%. W grupie młodych respondentów (18–29 lat) 66% sprzeciwiło się ochronie życia od momentu poczęcia, opowiadając się za możliwością ochrony matki, podczas gdy jedynie 21% poparło postulat pełnej ochrony życia (Gęsiak, 2023).

Dla porównania, 52% osób w wieku 60–69 lat wyraziło aprobatę dla zakazu aborcji. W czerwcu 2024 r. Sejm przyjął poprawki do kodeksu karnego, uznając stosunek seksualny bez wyraźnej zgody kobiety za przestępstwo. Od stycznia 2025 r. zanika również jednoznaczna korelacja między religią a moralnością w sensie instytucjonalnym w polskich szkołach. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji z dnia 17 stycznia 2025 r. (Dz.U. 2025, poz. 66) nauka religii została ograniczona do jednej godziny tygodniowo, prowadzona jest przed lub po obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, a oceny z tego przedmiotu nie są wliczane do średniej ocen. Od września 2025 r. weszły w życie przepisy umożliwiające organizowanie zajęć w grupach międzyklasowych lub międzyszkolnych, co jeszcze zmniejsza obecność religii w przestrzeni szkolnej (Human Rights Watch, 2025).

Czwartym parametrem służącym do analizy religijności w Polsce są relacje chrześcijaństwa z innymi wyznaniem. Z badań społecznych CBOS z 2019 r. wynika, że 45% Polaków miało negatywny stosunek do muzułmanów, a jedynie 17% wyrażało opinię pozytywną. Dodatkowo 66% respondentów uważało, że muzułmanie zamieszkujący kraje Europy Zachodniej mają trudności z asymilacją i nie przyswajają obowiązujących tam zwyczajów oraz wartości. Niespełna 31% badanych uznało, że większość muzułmanów nie przejawia wrogiego nastawienia wobec wyznawców innych religii, podczas gdy 37% nie podzielało tej opinii (Feliksiak, 2019, s. 1–10).

W świetle badań Instytutu Ipsos z 2023 r. wśród dorosłych Polaków poniżej 75. roku życia 80% respondentów stwierdziło, że czuje się komfortowo wśród osób wyznających inną religię niż oni sami. Był to wzrost o 6 p.p. w porównaniu z 2017 r. Jedynie 26% badanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że ludzie wierzący są lepszymi obywatelami – o 10 p.p. mniej niż w 2017 r. Z kolei tylko 15% respondentów przyznało, że tracą szacunek dla osób niereligijnych, co stanowi spadek o 3 p.p. względem 2017 r. (Ipsos, 2023, s. 29–37).

Badania społeczne CBOS przeprowadzone w 2024 r. wskazują, że religijność jest czynnikiem stosunkowo słabo różnicującym nastawienie respondentów do innych ludzi. Osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych cechują się najmniejszym dystansem i ostrożnością w kontaktach interpersonalnych. Z kolei relatywnie najbardziej nieufne są osoby głęboko religijne, praktykujące kilka razy w tygodniu (Cybulska, 2024, s. 6). Polacy wyrażają obecnie sympatię

dla stylu życia wielu innych narodowości, m.in. Amerykanów (65%), Włochów (63%), Czechów (61%), Słowaków (60%) i Anglików (55%), natomiast negatywnie postrzegają Rosjan (76%), Białorusinów (47%), Romów (43%), Palestyńczyków (35%) i Żydów (32%) (Scovil, 2024, s. 2).

Podsumowanie

Analiza czterech parametrów religijności zaproponowanych przez socjologa Janusza Mariańskiego, oparta na polskich i zagranicznych badaniach naukowych, wskazuje na powolny spadek deklaracji wiary oraz zmniejszenie poziomu praktyk religijnych w Polsce. Obecnie 88,8% respondentów deklaruje przynależność do Kościoła katolickiego, a 87% dorosłych uznaje się za osoby wierzące (spadek o 7 p.p. względem 1992 r.). Wśród najmłodszej grupy badanych (18–24 lata) odsetek osób niewierzących wynosi już 24%. Wiara coraz częściej opiera się na osobistych doświadczeniach i przeżyciach, a nie na formalnej nauce Kościoła. Spadek cotygodniowych praktyk religijnych jest wyraźny – obecnie wynosi 34% (wobec 70% w 1992 r.). Najszybsze zmiany zachodzą wśród młodych respondentów, mieszkańców dużych miast i osób lepiej wykształconych. W grupie 18–24 lata tylko 21,6% osób regularnie uczęszcza do kościoła, a 42,7% nie uczestniczy w praktykach religijnych w ogóle. Jako powód oddalania się od instytucji religijnych młodzi wskazują brak potrzeby oraz hipokryzję Kościoła.

Religia w coraz mniejszym stopniu stanowi dla Polaków uzasadnienie zasad moralnych. Większość badanych uważa, że nie trzeba być katolikiem, żeby być osobą etyczną. W porównaniu z 2017 r. o 15 p.p. spadło przekonanie, że praktyki religijne są istotnym czynnikiem wpływającym na życie moralne obywateli (obecnie 48%). Moralność katolicka jest coraz częściej akceptowana wybiórczo, co przejawia się w powszechnym przyzwoleniu na zjawiska nieaprobowane przez naukę Kościoła, takie jak: seks przedmałżeński, antykoncepcja, konkubinat, rozwody oraz samodzielne rozstrzyganie o tym, co jest dobre, a co złe. Religia jest również czynnikiem słabo różnicującym nastawienie Polaków do innych ludzi. Społeczeństwo wykazuje rosnącą tolerancję wobec innych religii – 80% respondentów twierdzi, że czuje się komfortowo wśród osób wyznających inną wiarę (wzrost o 6 p.p. względem 2017 r.). Osoby niepraktykujące są w tej kwestii bardziej liberalne niż osoby regularnie uczestniczące w praktykach religijnych.

Można przypuszczać, że wobec braku istotnych zmian w działaniach Kościoła katolickiego w Polsce w najbliższych latach będzie następował dalszy spadek zaangażowania religijnego, odpływ młodych osób z instytucji

kościelnych i „odkościelnienie” religii. Młodzi ludzie zdają się poszukiwać dziś innej, świeżej, zindywidualizowanej, inspirującej, patchworkowej oferty duchowej, gdyż obecna formuła okazuje się dla nich niewystarczająca – jeśli nie wyczerpana.

Literatura

- Abdelmoula-Viet D. (2025). *Rośnie liczba katolików na świecie: to już ponad 1,4 mld.* Vatican News. Pobrane z: <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2025-03/rosnie-liczba-katolikow-na-swiecie-to-juz-ponad-1-4-mld.html>.
- Adamczyk, T., Mąkosa, P. (2024). Przemiany religijności w społeczeństwie polskim. *Verbum Vitae*, 42 (1), 1–15. <https://doi.org/10.31743/vv.17095>.
- Boguszewski, R. (2022). *Źródła zasad moralnych*. Komunikat z badań nr 1. Warszawa: CBOS.
- Bożewicz, M. (2024). *Religijność Polaków w ostatnich dziesięcioleciach*. Komunikat z badań nr 50. Warszawa: CBOS.
- Cybulska, A. (2024). *Zaufanie społeczne*. Komunikat z badań nr 40. Warszawa: CBOS.
- Feliksiak, M. (2019). *Postawy wobec islamu i muzułmanów*. Komunikat z badań nr 148. Warszawa: CBOS.
- Feliksiak, M. (2024). *Stosunek do związków partnerskich*. Komunikat z badań nr 77. Warszawa: CBOS.
- Flanagan, K. (2007). *Seen and Unseen. Visual Culture, Sociology and Theology*. London: Palgrave Macmillan.
- Flanagan, K. (2014). A sociological prelude in theological notations: Minor and major. *Polish Sociological Review*, 2 (186), 139–165.
- Fetterolf, J., Austin, S. (2023). *Many people in U.S., other advanced economies say it's not necessary to believe in God to be moral*. Pew Research Center. Pobrane z: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/04/20/many-people-in-u-s-other-advanced-economies-say-its-not-necessary-to-believe-in-god-to-be-moral/>
- Gęsiak, K. (2023). *Najnowszy sondaż IBRIS: 45% Polaków za pełną ochroną życia od poczęcia*. Pobrane z: <https://ordoiuris.pl/komentarz/najnowszy-sondaz-ibris-45-polakow-za-pelna-ochrona-zycia-od-poczecia/>
- Gizicka, D., Michalski, M.A., Szwarc, K. (2023). *Raport z badań. Młode Polki, młodzi Polacy i ich plany rodzinne*. Warszawa: Instytut Wiedzy o Rodzinie i Społeczeństwie.
- Grabowska, M. (2022a). *Dlaczego Polacy odchodzą od Kościoła*. Komunikat z badań nr 105. Warszawa: CBOS.
- Grabowska, M. (2022b). *Polski pejzaż religijny – z dalekiego planu*. Komunikat z badań nr 89. Warszawa: CBOS.
- GUS (2021). *Tablice z ostatecznymi danymi w zakresie przynależności narodowo-etnicznej, języka używanego w domu oraz przynależności do wyznania religijnego*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. Pobrane z: <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/tablice-z-ostatecznymi-danymi-w-zakresie-przynaleznosci-narodowo-etnicznej-jezyka-uzywanego-w-domu-oraz-przynaleznosci-do-wyznania-religijnego,10,1.html>.

- GUS (2022). *Wyznania religijne w Polsce w latach 2019–2021*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Human Rights Watch (2025). *Poland events of 2024*. Pobrane z: <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/poland>.
- Ipsos (2023). *Global Religion. Religious Beliefs Across the World. Ipsos Global Advisor – Religion 2023 Report – 26 countries*. Pobrane z: https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-05/Ipsos%20Global%20Advisor%20-%20Religion%202023%20Report%20-%2026%20countries%20_0.pdf.
- Knoblauch, H. (2006). Soziologie der Spiritualität. W: K. Baier (red.), *Handbuch Spiritualität. Zugänge, Traditionen, interreligiöse Prozesse* (s. 91–104). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Knoblauch, H. (2008). Spirituality and popular religion in Europe. *Social Compass*, 2, 140–153.
- Libiszowska-Żółtkowska, M. (2020). *Wiara uczonych. Esej socjologiczny mocno osadzony w empirii*. Zakład Wydawniczy Nomos.
- Mariański, J. (1993). *Religia i Kościół w społeczeństwie pluralistycznym: Polska lat dziewięćdziesiątych*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Mariański, J. (2021a). *Scenariusze przemian religijności i Kościoła katolickiego w społeczeństwie polskim. Studium diagnostyczno-prognostyczne*. Lublin: Wyższa Szkoła Nauk Społecznych.
- Mariański, J. (2021b). O nowej duchowości. Próba opisu zjawiska. *Nauki o wychowaniu. Studia interdyscyplinarne*, 1 (12), 40–68.
- Mariański, J., Smyczek, L. (2011). Marii Libiszowskiej-Żółtkowskiej badania nad katolicyzmem polskim. W: J. Mariański, E. Stachowska (red.), *Między religią a religioznawstwem w teorii i badaniach Marii Libiszowskiej-Żółtkowskiej* (s. 165–203). Warszawa: Polskie Towarzystwo Religioznawcze.
- Opoka (2024). *Nowy Rocznik Papieski: wzrasta liczba katolików na świecie, spada liczba księży i seminarzystów*. Pobrane z: <https://opoka.org.pl/News/Swiat/2024/nowy-rocznik-papieski-wzrasta-liczba-katolikow-na-swiecie-spada>.
- Organek, L., Jewdokimow, M., Sadłoń, W. (2023). *Kościół w liczbach. Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia*. Warszawa: ISKK.
- Piwowarski, W. (1996). *Socjologia religii*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Przeciszewski, M. (2019). *Relacje państwo Kościół – model polski*. Pobrane z: <https://www.ekai.pl/relacje-panstwo-kosciol-model-polski/>
- Przeciszewski, M. (2023). *Raport „Kościół w Polsce 2023”*. Pobrane z: <https://www.ekai.pl/raport-kosciol-w-polsce-2023/>
- Scovil, J. (2024). *Stosunek Polaków do innych narodów*. Komunikat z badań nr 25. Warszawa: CBOS.
- Talmot-Kamiński, K., LeRon Shults, F. (2024). Modern religion as vestigial structure: An evolutionary account of secularisation. *Religion*, 54 (2), 320–332.
- Tilles, D. (2023). *Proportion of Catholics in Poland falls to 71%, new census data show. Notes from Poland*. Pobrane z: <https://notesfrompoland.com/2023/09/29/proportion-of-catholics-in-poland-falls-to-71-new-census-data-show/>

- Wargacki, S.A. (2009). Duchowość jako współczesny fenomen społeczny i kulturowy. W: M. Filipiak (red.), *Wprowadzenie do socjologii kultury* (s. 294–314). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Wargacki, S.A. (2010). Płynna duchowość w kontekście ponowoczesnej kultury. W: M. Libiszowska-Żółtkowska, S. Grotowska (red.), *Religijność i duchowość – dawne i nowe formy* (s. 94–104). Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.